

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΙΣ 51/2013

Θέμα : «Τὸ ἐπιτρεπτόν του συναινετικοῦ διαζυγίου τῶν κληρικῶν»

Σχετ. : τὸ ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. Δ.Υ./15.7.2013 ἐρώτημα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰγιαλείας καὶ Καλαβρυτῶν

Ἐρωτᾶται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰγιαλείας καὶ Καλαβρυτῶν ἐὰν ἡ διάζευξις ἐγγάμου κληρικοῦ μὲ συναινετικὸν διαζύγιον συνιστᾷ λόγον καθαιρέσεώς του κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες. Τὸ ἐρώτημα ἐγκρίεται ὄχι γενικῶς εἰς τὸ ἐπιτρεπτόν της διαζεύξεως κληρικοῦ, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐπιτρεπτόν της συναινετικῆς διαζεύξεως κληρικοῦ εἰδικώτερον (κατ' ἄρθρον 1441 Ἀστικοῦ Κώδικος).

Ὁ Κανὼν Ε' τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων προβλέπει ὅτι: «Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας ἐὰν δὲ ἐκβάλῃ, ἀφοριζέσθω, ἐπιμένων δέ, καθαιρείσθω.»

Ὁ ΙΓ' Κανὼν τῆς Πενθέκτης (ἐν Τρούλλῳ) Συνόδου μνημονεύει ὅτι:

«Ἐπειδὴ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας ἀξιούσθαι, καθομολογεῖν, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς · ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τὴν πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίαν. Ὡστε, εἴ τις ἄξιος εὐρεθείη πρὸς χειροτονίαν ὑποδιακόνου, ἢ διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω, ἐπὶ τοιοῦτον βαθμὸν ἐμβιβάζεσθαι, γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ · μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτείσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκίαν γαμετὴν ὁμιλίαν, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα, καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ γάμον καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν · τῆς τοῦ Εὐαγγελίου φωνῆς βοώσης· Ἄ ὁ Θεὸς ἔξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· καὶ τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος· Τίμιον τὸν γάμον, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον· καί, Δέδεσαι γυναικὶ ; μὴ ζῆτει λύσιν. Ἴσμεν δέ, ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες, τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν τιθέμενοι πρόνοιαν, ἔφασαν, ὥστε τοὺς ὑποδιακόνους, τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς διακόνους, καὶ πρεσβυτέρους, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι· ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθέν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθέν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν, καιρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς. Χρὴ γὰρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐν

τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρίσεως, ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς αἰτοῦσιν ἐπιτυχεῖν. Εἴ τις οὖν τολμήσῃ παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος, τινὰ τῶν ἱερωμένων, πρεσβυτέρων, φαμέν, ἢ διακόνων, ἢ ὑποδιακόνων, ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρεῖσθω· ὡσαύτως καὶ εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλει, ἀφοριζέσθω ἐπιμένων δέ, καθαιρεῖσθω.»

Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀ΄ Κανὼν τῆς Πενθέκτης Συνόδου ὀρίζει ὅτι :

«Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας βουλόμενοι διαπράττεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν· ὥστε, εἴ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν περὶ τοῦ προφάσει εὐλαβείας τὴν γαμετὴν μὴ ἐκβάλλειν ὑπεραναβαίνειν οἴονται δεῖν, καὶ πέραν τῶν ὀρισθέντων ποιεῖν, ἐκ τούτου τε μετὰ τῶν οἰκείων συμφωνοῦντες συμβίων, τῆς πρὸς ἀλλήλους ὀμιλίας ἀπέχονται· τούτους μηκέτι ταύταις συνοικεῖν καθ' οἰονδήποτε τρόπον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελεῖ τῆς ὑποσχέσεως παρέξοιεν τὴν ἀπόδειξιν. Πρὸς τοῦτο δὲ αὐτοῖς, οὐ δι' ἄλλο τι, ἢ διὰ τὴν τῆς γνώμης μικροψυχίαν, καὶ τὸ τῶν ἡθῶν ἀπεξενωμένον, καὶ ἀπαγές, ἐνδεδώκαμεν.»

Ἡ ἀπόδοσις τῶν βυζαντινῶν Ἐρμηνευτῶν Ζωναρᾶ, Ἀριστηνοῦ καὶ Θ. Βαλσαμῶν τοῦ ΙΓ΄ Κανόνος τῆς Πενθέκτης (ἐν Τρούλλῳ) Συνόδου, εἶναι ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ κληρικὸς νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγό του «ἐπὶ προφάσει εὐλαβείας» (ἤτοι εὐλαβείας τοῦ ἰδίου), ἐπειδὴ ἐνδεχομένως ἐπιθυμεῖ νὰ διάγῃ εὐλαβικὸν βίον ἄνευ συμβιώσεως μετὰ γυναῖκος. Οἱ Κανόνες δὲν ἀπαγορεύουν τὴν δι' ἕτερον -ἤτοι ἐπιτρεπόμενον καὶ διὰ τοὺς λαϊκοὺς- λόγον διάζευξιν τοῦ κληρικοῦ.

Παρενθετικῶς μόνον ἀναφέρεται ὅτι διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἡ Ἐπιτροπὴ Δογματικῶν καὶ Νομοκανονικῶν Ζητημάτων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔχει γνωμοδοτήσει ὅτι εἶναι κανονικῶς παραδεκτὴ ἀκόμη καὶ ἡ χειροτονία διαζευχθέντος, ὑπὸ τὸν ὅρον εισόδου του σὲ Ἱερά Μονὴ τοῦ ὑπὸ δοκιμασίαν ὑποψηφίου πρὸς χειροτονίαν (4089/80/2165NK/648/8-4-81 I. Συνόδου, βλ. Εὐρετήριο Νομοκανονικῶν Ἀποφάσεων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπιμ. : π. Γεωργίου Φραγκιαδάκη, 2007, σελ. 91), περαιτέρω δὲ ἔχει κρίνει ὅτι πρέπει νὰ πρόκειται περὶ ὑποψηφίου διαζευχθέντος «ἀνυπαιτίως» (81/1NK/307/15-2-01 I. Συνόδου, βλ. Εὐρετήριο..., ὅ.π., σελ. 92).

Ἀπὸ πλευρᾶς ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου παραδίδεται χαρακτηριστικῶς ὅτι : «Ὡς πρὸς τὸ διαζύγιον ὁ κληρικὸς ὑπόκειται εἰς τὰς κοινὰς διατάξεις - σήμερον τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος- δικαιούμενος νὰ ζητήσῃ τοῦτο διὰ τινὰ τῶν ἐνταῦθα ἀπαριθμουμένων ὑπαιτίων ἢ ἀνυπαιτίων λόγων» (Ἄν. Χριστοφιλόπουλος, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, 1965, σελ. 222)

Εἰς τὸ σημεῖον ἐγείρεται ἕτερον ζήτημα ἐὰν τὸ συναινετικὸν διαζύγιον εἶναι «ἀναίτιον» καὶ ἐκδίδηται ἀκόμα καὶ εἰς περιπτώσεις ἐλλείψεως οἰουδήποτε λόγου διαζυγίου.

Ὁ θεσμὸς τοῦ συναινετικοῦ διαζυγίου, ὡς εἶναι νομοτεχνικῶς σχεδιασμένος εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελεῖ ἐν «ἀναιτιῶδες» διαζύγιον, ἐπειδὴ ἀπλῶς οἱ σύζυγοι μετέβαλον γνώμην περὶ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἐγγάμου συμβιώσεώς των (Γ. Κουμάντος, Οἰκογενειακὸ Δίκαιο τ. I 1988, 292 ἐπομ., Β. Βαθρακοκοίλης, ΕρΝομΑΚ τ. Ε΄ 2004, ἄρθρο 1441, αρ. 4 σελ. 496), ἀλλὰ καὶ «αἰτιῶδες» διαζύγιον ὑπὸ τὴν κρίσιμον ὅμως διαφορὰν ὅτι οἱ σύζυγοι δὲν ἀντιδικοῦν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἀλλὰ

συνομολογοῦν καὶ συναινοῦν ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως σοβαροῦ λόγου κλονισμοῦ τοῦ γάμου, δίχα ὅμως δικονομικῆς ὑποχρέωσης νὰ ἀναφέρουν εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ συναινετικοῦ διαζυγίου, διὰ τὸ ὠρισμένον τοῦ δικογράφου των, τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου κλονισμοῦ τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἐξακολούθησιν αὐτῆς τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως. Συνελόντι εἰπεῖν, εἰς τὸ συναινετικὸν διαζύγιον προϋποτίθεται ἡ δήλωσις καὶ συναίνεσις τῶν διαδίκων ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ὅτι δέν ἐπιθυμοῦν τὴν συνέχισιν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεώς των εἴτε ἐπειδὴ ἀπλῶς μετέβαλον γνώμην εἴτε ἐπειδὴ ὑφίσταται λόγος σοβαροῦ κλονισμοῦ (λόγος ὅστις θὰ ἐδικαιολόγει καὶ τὴν κατ' ἀντιδικίαν λύσιν τοῦ γάμου), χωρὶς ὅμως τὴν ὑποχρέωσιν ἀποκαλύψεως τοῦ λόγου τούτου.

Ἡ δικονομικὴ κατάστρωσις τοῦ θεσμοῦ, ἐπομένως, εἶναι ἐνδεχόμενον – ὡς ἐκ τῆς μὴ ὑποχρέωσης τῶν συζύγων νὰ ἀναφέρουν ἢ νὰ ἐξειδικεύσουν τὸν λόγον σοβαροῦ κλονισμοῦ τοῦ γάμου – νὰ παρέχη πεδῖον ἐφαρμογῆς καὶ εἰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ σύζυγοι ἀπλῶς μετέβαλον γνώμην περὶ τῆς ἐξακολούθησεως τῆς ἐγγάμου συμβιώσεώς των, ἔστω καὶ ἐὰν δέν ὑφίσταται κλονισμὸς τοῦ γάμου καὶ δὴ «ἀντικειμενικῶς» σοβαρὸς ἢ ἔστω καὶ ἐὰν ὁ λόγος κλονισμοῦ προῆλθεν ἀποκλειστικῶς παρὰ τοῦ συζύγου – κληρικοῦ.

Κατὰ συνέπειαν, ἡ προσήκουσα ἀπάντησις εἶναι ὅτι τὸ συναινετικὸν διαζύγιον δέν εἶναι πάντοτε ἓν «ἀναίτιον» διαζύγιον δικαιολογοῦν ἄνευ ἑτέρου τὴν τιμωρίαν τοῦ οὕτως διαζευχθέντος κληρικοῦ, ἀλλὰ εἶναι διαζύγιον, τὸ ὁποῖον ἐκδίδεται ἔνεκα συμφωνίας τῶν συζύγων περὶ μὴ συνεχίσεως τοῦ γάμου των εἴτε λόγῳ ὑπάρξεως εἴτε καὶ ἄνευ σοβαροῦ κλονισμοῦ τοῦ γάμου (ἐπὶ τοῦ ὁποίου συναινοῦν οἱ σύζυγοι δίχα ὅμως ὑποχρέωσέως των νὰ κατονομάσουν τὸν λόγον τούτον). Ἐπομένως, τὸ συναινετικὸν διαζύγιον εἶναι πράγματι δυνατὸν νὰ ἐκδοθῇ καὶ εἰς περιπτώσεις μὴ σοβαροῦ κλονισμοῦ τοῦ γάμου, ἀρκεῖ οἱ δύο σύζυγοι νὰ δηλώσουν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἀπλῶς τὴν συμφωνία των διὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἄνευ δηλώσεως σοβαροῦ πρὸς τοῦτο λόγου (ὁ ὁποῖος ἴσως δέν ὑφίσταται ἢ καὶ ἀνάγεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἑνὸς συζύγου).

Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὁ ἐπιχώριος Μητροπολίτης ἔχει ἀναφαίρετον δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις ὑπὸ τοῦ οὕτως διαζευχθέντος κληρικοῦ τοῦ πρὸς διακρίβωσιν τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ἀληθοῦς λόγου σοβαροῦ κλονισμοῦ τοῦ γάμου του ὡς καὶ τὴν διακρίβωσιν τῆς τυχόν ὑπάρξεως ἀποκλειστικῆς ὑπαιτιότητος τοῦ ἰδίου τοῦ κληρικοῦ διὰ τὸν σοβαρὸν κλονισμόν τοῦ γάμου.

Ἀθήνησι, τῆ 26^η Ἰουλίου 2013
Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ,

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Α. ΒΑΠΑΛΑΒΕΡΓΙΟΥ
ΕΙΔΙΚΟΣ ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΓΙΑΡΑ ΤΗ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟ ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ